

Institucije kao determinanta dometa reformi: primer nezavisnosti centralne banke

Institutions as a Determinant of the Reforms' Extent: The Example of the Central Bank Independence

Milutin Ješić*

Apstrakt: *Ekonomске reforme mogu biti uspešne samo ako su bazirane na podlozi kvalitetnih institucija. Interakcija političkih i ekonomskih institucija bitno definiše konačan rezultat „igre“. Politička makroekonomija objašnjava načine te interakcije, kako sa pozitivnog, tako i sa normativnog aspekta. Uspešnost jednog istog tipa reformi u praksi nije ista. Osnovano se postavlja pitanje koji je to faktor koji determiniše uspešnost reformi. Veliki broj ekonomista saglasan je da su to institucije. Model D. Ačemoğlu, S. Džonsona, P. Kverubina i Dž. Robinsona nastoji da da odgovor na to pitanje na primeru nezavisnosti centralne banke. Stepen ograničenja sa kojima se suočavaju političari bitan je element uspešnosti reformi u ovoj oblasti. U tom kontekstu nastojali smo da odredimo potencijal reformskih procesa sa kojim se susreću Srbija i zemlje regiona po ovom pitanju. Koristeći podatke koje su koristili i autori originalnog modela, možemo zaključiti da sve zemlje regiona imaju veliki potencijal da kreiraju uspešne reformske procese, te da efektivnost ekonomske politike zavisi od okruženja u kome se ona sprovodi, a koje je izgrađeno na bazi ekonomskih i političkih institucija.*

Ključne reči: *institucije, reforme, politička makroekonomija, nezavisnost centralne banke*

Abstract: *Economic reforms can be successful only if they are based on the quality institutions. The interaction between political and economic institutions crucially defines the outcome of the “game”. Political macroeconomics explains the types of these interactions, from the positive and the normative aspect. The outcome of the same reforms in the various conditions is not the same in the practice. It is reasonable to post the question about the factor that determines the success of the reforms. Many economists share the understanding that institutions are the answer. The model of D. Acemoglu, S. Johnson, P. Querubin, and J. Robinson tries to give the answer on that question on the example of the central bank independence. The level of constraints which are imposed to politicians is the important factor of the reforms' success in this area. In that context, we tried to determine the potential space for reform processes which is immanent to Serbia and countries of our region. Based on the data that are used by the authors of the original model, we can conclude that all countries of the region, have significant potential to create successful reform processes, and that effectiveness of the economic policy depends on the environment of the policy implementation, which is developed on the basis of economic and political institutions.*

Key words: *institutions, reforms, political macroeconomics, central bank independence*

JEL klasifikacija: E02, E52

* Ekonomski Fakultet, Univerzitet u Beogradu, E-mail: milutinjesic@ekof.bg.ac.rs

1. Uvod

U poslednjih par decenija, neke od oblasti u ekonomiji sa najdinamičnijim razvojem su politička makroekonomija i institucionalna ekonomija. Pokazuje se da kvalitet ekonomskih institucija uveliko zavisi od kvaliteta političkih institucija. Proces reformi institucija je dugačak put sa neizvesnim ishodom. Konačni ishod reformskih procesa uslovljava uspešnost vođenja ekonomske politike. Stoga je ovom procesu neophodno pristupiti temeljno u cilju određivanja optimalnog načina reforme, rokova, pretpostavki itd.

Poseban doprinos ovoj oblasti dao je D. Ačemoğlu, koji sa velikim brojem drugih autora, pokazuje da je u analizu neophodno uključiti i stepen institucionalne razvijenosti. Uspešnost makroekonomske politike zavisi od uslova u kojima se ona sprovodi. Razvijenost institucija ključna je determinanta te uspešnosti. Stoga je teško očekivati uspešnost ekonomske politike ako je ona vođena u uslovima nerazvijenosti institucija. Jedna od najvažnijih varijabli koja utiče na potencijal uspešnosti reformi jeste stepen ograničenja sa kojima se suočavaju političari. Ona mogu biti slaba, jaka ili srednja. Mogućnost demokratskog „preispitivanja“ vođenja politike od strane političara značajno podiže stepen ograničenja sa kojima se oni suočavaju, što ima za posledicu odgovornije vođenje i ekonomske politike.

Analiza nezavisnosti centralne banke bila bi nepotpuna bez njenog sagledavanja iz ugla političke makroekonomije. Politička makroekonomija nezavisnosti centralne banke teži da da odgovore na pitanja motiva političara za delegiranje vođenja monetarne politike nezavisnoj centralnoj banci, efekata koji nastaju kao posledica nezavisnosti centralne banke, koristi političara od tih efekata i održivosti ovakve reforme itd.

Rad je podeljen u tri celine. Prvi deo ima cilj da prikaže neophodnost institucionalnog razvoja i vezu političkih i ekonomskih institucija. U istom delu napravljen je uvod u analizu političke makroekonomije nezavisnosti centralne banke. Drugi deo rada predstavlja osnovni model koji je dao motivaciju za dalje istraživanje ove tematike na primeru zemalja regiona. Konačno, treći deo rada analizira implikacije teorijskog modela, te ukazuje na potencijalni prostor za dalje reformske procese u ovoj oblasti.

2. Politička makroekonomija i sprega ekonomskih i političkih institucija

U makroekonomskoj teoriji poslednjih dvadesetak godina došlo je do konvergencije po pitanju stava da jedna ista makroekonomska politika ne može dati iste rezultate u različitim zemljama. Reformski procesi takođe su poput makroekonomskih politika različite uspešnosti. Jedna od ključnih determinanti uspešnosti reformi, a i uspešnosti vođenja makroekonomske politike jesu institucije. Makroekonomske performanse mogu reflektovati ne samo, čak ne primarno, efekte distorzivnih makroekonomskih politika, već institucionalne razloge koji vode ka određenim makroekonomskim politikama.¹ Postalo je jasno da objašnjenje divergencije ostvarenih od planiranih ciljeva mora u sebe uključiti i faktor stepena razvoja institucija. Institucije ne mogu u potpunosti sprečiti neželjeni ishod, niti osigurati željeni, ali način na koji one alociraju autoritet za vođenje ekonomske politike čini pojedine ishode verovatnijim, a druge manje verovatnim.²

¹ Acemoglu, D. et al. (2002), p. 2.

² Cukierman, A. et al. (1992), p. 353.

Ne treba zaboraviti da se polazi od pretpostavke da su politike, iako ponekad teško promenjive, u suštini lakše izmenjive od institucije.³ Izgradnja institucija je proces koji dugo traje. Posledice tog procesa vidljive su i stavljaju svojevrsni pečat na kreiranje makroekonomske politike. Stoga se tom procesu mora pristupiti temeljno. Ne postoji prirodna gravitacija prema dobrim institucijama, jer one uzročno ugrožavaju elite, koje od loših institucija i žive i zato se dobrim institucijama svom silom odupiru.⁴ Stoga je prvi korak obezbeđivanje postojanih temelja za institucionalnu izgradnju. Ti temelji uveliko zavise od društvenog uređenja, sa posebnim akcentom na politički faktor. Zavisnost ekonomskih institucija od političkih institucija je velika, tj. jedan tip političkih institucija nameće sebi komplementaran tip ekonomskih institucija. Kada su institucije jake, stanovništvo ima moć da kazni političare glasajući protiv i izbacujući ih iz vlasti, a kada su institucije slabe, političari sprovode klijentelističku politiku koja kažnjava stanovništvo koje ih nije podržalo.⁵

Kada je reč o politikama, pored uzroka nastanka distorzivnih politika, treba preispitati i to da li su te politike inicijalno distorzivne ili je nedostatak institucionalnog kapaciteta uslovio lošu primenu dobrih politika. Neefikasne institucije će nastati i opstajati kada su grupe koje preferiraju neefikasne (nerazvojno podržavajuće) politike koje te institucije kreiraju dovoljno snažne i kada drugi društveni aranžmani, koji su dovoljno snažni da se odupru ovim grupama, koji postižu efikasnije alokacije ne mogu biti pronađeni.⁶ Mogućnosti upliva politike u ekonomiju su brojne i uvek će ekonomski ishodi biti „obojeni“ dešavanjima u političkom domenu. Međutim, pošto demokratski proces nije benevolentne prirode, zemlje sa razvijenom demokratijom su karakterisane jakim institucijama koje ograničavaju manipulaciju ekonomske politike, i monetarne i fiskalne politike, od strane vladajućih partija.⁷ Dakle, razvoj institucija može biti posmatran kao barijera neodgovornosti u endogenizovanju ekonomske politike. Problem institucionalno slabih društava je u ograničavanju onih koji imaju političku moć, što povećava spremnost raznih grupa za borbu radi sticanja moći koji mogu eksploatisati svoj položaj sa ponekad razornim posledicama kada dođu na vlast.⁸

Sve ovo otvara prostor za istraživanje ovog problema na primeru nezavisnosti centralne banke iz ugla političke makroekonomije. No, pre nego što se detaljnije pozabavimo tim problemom, potrebno je ukratko podsetiti na ključne doprinose ekonomske teorije i politike u ovoj oblasti. Nezavisnost centralne banke je jedan od mehanizama za rešenje problema vremenske nekonzistentnosti. Ključan doprinos zamahu istraživanja na ovu temu dao je Rogoff, koji je smatrao da društvo može biti na dobitku ako izabere konzervativnog agenta (guvernera) koji će veći značaj od društva pridavati stabilizaciji inflacije nego nezaposlenosti (Rogoff, K., 1985). U uslovima odsustva nezavisnosti centralne banke postoji velika verovatnoća da će doći do visoke inflacije. Podsticaj vođenja politike koja za posledicu ima inflaciju najčešće dolazi sa strane fiskalne politike. Finansijska tržišta bi trebalo da signaliziraju neodgovorno ponašanje kreatora fiskalne politike.

³ Acemoglu, D. i Robinson, Dž. (2012), str. 377.

⁴ Jakšić, M. (2012), str. 27.

⁵ Acemoglu, D. (2005), p. 1046.

⁶ Acemoglu, D. (2006), p. 342.

⁷ Jakšić, M. and Prašćević, A. (2011), p. 546.

⁸ Acemoglu, D. et al. (2002), p. 6.

Međutim, najčešće signali sa ovog tržišta stižu suviše kasno. Krajnji ishod je zasićenje državnim obveznicama u kontekstu Sardžent – Valasovog modela⁹.

Analiza nezavisnosti centralne banke iz ugla političke makroekonomije predstavlja poseban aspekt posmatranja ove tematike. Ideologija vlade utiče na centralnu banku i time na monetarnu politiku na tri glavna načina: (1) imenovanje guvernera; (2) direktno signaliziranje željene monetarne politike od strane vlade i (3) predočavanje mogućnosti reorganizacije.¹⁰ Stoga jačanje svih aspekata nezavisnosti centralne banke predstavlja branu akomodaciji monetarne politike preferencijama vlade. Ako pretpostavimo da kreatori ekonomske politike slede interese društva kao celine, onda je nezavisna centralna banka jedan od najvažnijih aspekata demonstriranja podudarnosti interesa. Međutim, razvoj novih pravaca u ekonomiji, posebno političke makroekonomije pokazao je da interesi kreatora ekonomske politike najčešće nisu isti sa društvom. Motivi koji pokreću kreatore ekonomske politike mogu biti oportunističke ili stranačke prirode, te postoje odstupanja u interesima političara i javnosti. Monetarna politika je kao investicija, ali investicija sa dve važne karakteristike: prvo, period povraćaja je duži nego što je vremenski horizont političara; i drugo, „tehnologija“ ove investicije nije u potpunosti razumljiva političarima i javnosti.¹¹ Ovi stavovi prirodno uzrokuju potrebu za pitanjem: Zašto političari uopšte na dobrovoljnoj bazi delegiraju odgovornost za vođenje monetarne politike nezavisnoj instituciji? Argumenti političke ekonomije koji objašnjavaju izbor monetarnih institucija spadaju u dve široke kategorije: jedni koji fokusiraju stranu ponude – političare i političke partije – i druge koji pažnju obraćaju na stranu tražnje – interesne grupe, ekonomske sektore i glasače.¹² Prva grupa teorija izučava nezavisnost centralne banke iz ugla izvršne vlasti. Ove teorije se bave analizom troškova i koristi od odustajanja od direktne kontrole nad monetarnom politikom. Polazi se od pretpostavke da odluka o nezavisnosti centralne banke donosi određene prednosti (ključna je stvaranje kredibiliteta), ali i određene gubitke za političare (ključni gubitak je odustajanje od fleksibilnosti monetarne politike, tj. mogućeg aktivizma putem monetarne politike u uslovima krize). Pored strane ponude, teorija političke makroekonomije razvijala je pristup nezavisnosti centralne banke i sa strane tražnje. Tražnja za nezavisnom centralnom bankom potiče od određenih interesnih grupa ili ekonomskih sektora. Njihovi motivi za pritisak ka nezavisnosti centralne banke leže u činjenici da visoka inflacija ima velike redistributivne posledice. Obično se finansijski sektor javlja kao ključna lobi grupa koja zagovara nezavisnost centralne banke. Da li će uspeti u tome zavisi od jačine pritiska koji vrše na političare i stepena ograničenja sa kojim se susreću političari.

3. Model D. Ačemoglua, S. Džonsona, P. Kverubina i Dž. Robinsona

Kao potporu i inspiraciju za naš rad, koristili smo model četvoro autora, veoma poznatih u oblasti političke makroekonomije. Model koji analizira efekte nezavisnosti centralne banke, a koji je primenjen u radu „When Does Policy Reform Work? The Case of Central

⁹ Sargent, T.J. and Wallace, N. (1981), „Some Unpleasant Monetarist Arithmetic“ *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Vol. 5, No 3, Pp 1-17

¹⁰ Belke, A. and Potrafke, N. (2012), p. 1129.

¹¹ Drazen, A. (2002), p. 5.

¹² Bernhard, W. et al. (2002), p. 710.

Bank Independence¹³ kroz detaljnu analizu značaja institucija (ekonomskih i političkih) nastoji da jasno označi preduslove uspešne reforme. Sveobuhvatni pristup autora posebno je demonstriran na primeru reformi u domenu nezavisnosti centralne banke. Autori traže objašnjenje uzroka nastanka distorzivnih politika, a saglasni su da takva vrsta odluka ne dolazi slučajno. Naprotiv, u kontekstu političke makroekonomije, ona je rezultat svesne akcije kreatora ekonomske politike, koji imaju podsticaj za vođenje politike sa jakim redistributivnim posledicama. U tom slučaju društvene preferencije i preferencije kreatora ekonomske politike se razlikuju. Međutim, koliko su političari u mogućnosti da vode politiku prema svom sopstvenom interesu i šta je ograničenje takvom ponašanju nalazi se u poznatom konceptu političke makroekonomije, a to je stepen ograničenja sa kojima se suočavaju političari. Kako je jedan od ključnih ciljeva političara reizbor, ostvarenje tog cilja visoko je korelisano sa stepenom preispitivanja njihove odgovornosti. Sam koncept preispitivanja odgovornosti političara u uslovima demokratije ne može se gledati kao savršeno sredstvo (posebno zbog asimetričnih informacija između političara i birača), ali bolji način za takvo društveno uređenje od izbora trenutno ne postoji.

Cilj modela je ispitati da li nezavisnost centralne banke ima uticaja na inflaciju i koliko intitucionalna ograničenja igraju važnu ulogu u očekivanim rezultatima reformi. Model¹⁴ pretpostavlja da određena lobi grupa vrši pritisak na političare da kreiraju distorzivne politike. Dakle, tri su aktera modela: javnost, političari i lobi grupa.

Varijabla politike koja se posmatra je inflacija π , uz uslov da je $\pi \geq 0$. Varijabla ρ pokazuje da li je ili nije postojala reforma (interval se kreće od 0 do ρ_R). Inicijalni korak predstavlja određivanje funkcija korisnosti. U zavisnosti od oblika ovih funkcija biće doneti važni zaključci modela.

Kada je reč o funkciji korisnosti građana ona je negativno povezana sa inflacijom (distorzivnom politikom), pa je njen oblik sledeći:

$$u(\pi) = -\eta\pi \quad (1)$$

Pošto je η striktno pozitivan parametar, onda je jasno da rast inflacije indukuje pad blagostanja stanovništva. Najveća korisnost postiže se u slučaju kada je inflacija jednaka nuli, tj. to je optimalna tačka za stanovništvo (eng. *bliss point*).

Funkcija korisnosti političara je:

$$v(\pi, \rho, t) = \lambda u(\pi) + (1 - \lambda)t - \rho\pi \quad (2)$$

Simbol t označava visinu transfera od strane lobi grupe. Koliki akcenat političari stavljaju na blagostanje stanovništva, a koliki na transfere pokazuje parametar λ , $\lambda \in [0,1]$. Ukoliko političari u potpunosti pridaju značaj korisnosti stanovništva, onda to implicira da će transferi lobi grupe biti jednaki 0. Parametar λ igra ulogu generalne mere insti-

¹³ Acemoglu, D. et al. (2008), „When does Policy Reform Work? The Case of Central Bank Independence“ *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 39, No 1, Pp 351-418

¹⁴ U nastavku rada biće korišćen model D. Ačemoglua, S. Džonsona, P. Kverubina i Dž. Robinsona (2008).

tucionalnih ograničenja političara.¹⁵ Pošto važi uslov $\rho, \pi \geq 0$, onda se može zaključiti da distorzivne politike smanjuju blagostanje političara.

Funkcija korisnosti lobi grupe ima sledeću formu:

$$\omega(\pi, t) = \alpha\pi - \frac{\beta}{2}\pi^2 - t, \quad \alpha, \beta > 0 \quad (3)$$

Prvi izvod prethodne formule daje optimalnu vrednost inflacije za lobi grupu (π^*) u iznosu od:

$$\pi^* \equiv \frac{\alpha}{\beta} > 0 \quad (4)$$

Dakle, prvi značajan zaključak ovog modela jeste da je optimalna stopa inflacije za lobi grupu veća od optimalne stope inflacije stanovništva. Kako viša inflacija indukuje viši nivo prihoda države, kroz redistribuciju transfera na željeni način, korisnost lobi grupe raste sa inflacijom. Nadalje se odvija igra između političara sa jedne strane i lobi grupe sa druge strane. Pretpostavka modela jeste da političari dobijaju određeni iznos transfera u zamenu za stopu inflacije koja njima odgovara. U suprotnom, stopa inflacije je 0, a političari ne dobijaju nikakav transfer. Model je moguće rešiti metodom povratne indukcije.

To onda daje funkciju najboljeg odgovora za političare, koja definiše inflaciju u visini koja je jednaka preferiranoj od strane lobi grupe ili jednaka 0. Ova funkcija mora biti uzeta u obzir (kao ograničenje) prilikom maksimiziranja funkcije blagostanja lobi grupe, što u modifikovanoj formi izgleda ovako (π kapa je stopa inflacije koju preferira lobi grupa):

$$\max_{\pi \geq 0} \alpha \hat{\pi} - \frac{\beta}{2} \hat{\pi}^2 - \frac{\lambda \eta + \rho}{1 - \lambda} \hat{\pi} \quad (5)$$

Rešenje problema donosi veoma zanimljive rezultate, koji su direktno zavisni od visine parametra λ . U slučaju veoma visokog iznosa ovog parametra, političari će verovatno biti skloniji ka preferencijama društva, te će inflacija težiti 0. U tom slučaju ograničenja su toliko jaka da nije ni bitno koju vrednost uzima varijabla ρ . Dakle, biće izabrana nedistorzivna politika, a reforma će imati mali značaj (jer je i pre reforme vođena nedistorzivna politika). Suprotno, ako u tom prvom koraku već postoji distorzivna politika, onda reforma može biti uspešna. Ovde visina parametra $\rho \in [0, \rho_R]$ predstavlja bitan činilac visine inflacije. Što je veće λ , potreban je veći iznos transfera lobi grupe prema političarima da posle reforme nastave da vode distorzivnu politiku. Konačno, ako je λ veoma malo, reforma opet neće imati značajne efekte, tj. postojaće raskol između *de iure* i *de facto* reforme.

Rezultati modela sugerišu da reforma politike ima najveći efekat kada se društvo suočava sa srednjim nivoom ograničenja prema političarima, dok ona nema efekat ili je efekat veoma mali u slučaju kada su ta ograničenja suviše slaba ili suviše jaka.¹⁶ Nezavisnost centralne banke ima slabe efekte u zemljama sa jakim ograničenjem, jer je tu monetarna

¹⁵ Acemoglu, D. et al. (2008), p. 365.

¹⁶ Ibid., p. 370.

odgovornost predhodila nezavisnosti centralne banke. U uslovima slabih ograničenja političari imaju mogućnost nekažnjene navođenja odluka centralne banke ka sopstvenim interesima, tj. demokratski način kažnjavanja političara neće delovati. U državama sa srednjim nivoom ograničenja prema političarima, nezavisnost centralne banke daje najveće efekte jer njene odluke ne mogu biti tako lako revidirane, a pre reforme je postojala distorzivna politika, što daje manevarski prostor centralnoj banci da adekvatnim vođenjem monetarne politike ostvari značajno nižu stopu inflacije. Institucije su važna determinanta političkog, socijalnog i ekonomskog života, a sa druge strane i činitelj koji zahteva objašnjenje. Paradoks institucija je da njih formiraju ljudski akteri, a one ipak ograničavaju te iste aktore (Piters, 2007).¹⁷

M. Ješić (2014) sumira prednosti i nedostatke ovog modela na sledeći način:

1. Inflacija se dominantno objašnjava uticajem lobi grupe (igra se odvija između lobi grupe i vlade, dok je stanovništvo pasivno);
2. Nije predviđena mogućnost deflacije;
3. Isključivost (ili će biti transfera i inflacije preferirane od strane lobi grupe ili će inflacija i transferi biti 0);
4. Mogućnost političara da preferirana stopa inflacije bude lako i brzo ostvarena;
5. Otežanost empirijske verifikacije modela.

Međutim, vrednost ovog modela daleko prevazilazi nedostatke. Smatramo da su ključne prednosti ovog modela sledeće:

1. Efekat neke promene (u ovom slučaju nezavisnosti centralne banke) posmatran je i kroz kontekst institucionalnih faktora uspešnosti;
2. Institucionalni faktori determinisani su i određenim motivima političara, što u analizu uvodi elemente političke makroekonomije;
3. U odnosu na većinu stavova u literaturi koji u ovu analizu uključuju i lobi grupe, ovaj model divergira po tom pitanju, nudeći još neke od motiva lobi grupa koji mogu uticati na nezavisnost centralne banke;
4. Ovaj pristup objašnjava i slučaj zemalja u razvoju kod kojih uobičajeno postoji jaz između zakonskih rešenja i faktičkog stanja;
5. Analiza ima veoma širok obuhvat, uključujući razne sporedne efekte promena u domenu nezavisnosti centralne banke, čime se dobija na opštosti i objektivnosti.

4. Potencijal reformi u zemljama regiona

Model D. Ačemoglua, S. Džonsona, P. Kverubina i Dž. Robinsona je karakterističan po tome što pitanje nezavisnosti centralne banke posmatra kroz prizmu institucionalnog razvoja, koji se javlja kao ključna determinanta uspešnosti reforme u ovom domenu. To znači da efekti makroekonomske politike bivaju zavisni ne samo od kvaliteta same politike, već i od institucija kao pravila igre u kojoj će kreatori ekonomske politike pokušati da implementiraju zamišljenu politiku. Poseban značaj ovakvog pristupa može se uvideti na primeru zemalja u razvoju.

¹⁷ Fabris, N. (2014), p. 111.

Pored teorijskog modela, navedeni autori su ispitivali da li je moguća empirijska verifikacija teze o vezi nezavisnosti centralne banke i visine inflacije. U tu svrhu korišćeni su i podaci iz ukupno 2 relevantna izvora za tri posmatrane varijable¹⁸ u cilju sagledavanja stepena ograničenja sa kojim se suočavaju političari. Zaključak je da empirijski rezultati podržavaju teorijske nalaze. Nezavisnost centralne banke biva praćena padom inflacije u zemljama sa srednjim stepenom ograničenja političara, a nema dokaza o negativnom uticaju nezavisnosti centralne banke na inflaciju u zemljama sa jakim ograničenjima. U zemljama sa slabim ograničenjima nema tipičnog efekta nezavisnosti centralne banke na inflaciju, iako neke specifikacije pokazuju negativne, ali (obično) male signifikantne efekte.¹⁹

U nastavku ćemo u svrhu ispitivanja teorijskih implikacija modela pokušati da koristeći iste baze podataka koje su koristili i autori originalnog rada ustanovimo sa kakvim stepenom ograničenja se suočavaju političari u Srbiji i zemljama regiona. Primarni izvor podataka predstavlja baza „POLITY 4“ i varijabla koja pokazuje stepen institucionalnih ograničenja prema izvršnoj vlasti. Vrednost posmatrane varijable uzima vrednost od 1 do 7. Pored ove mere, radi robusnosti rezultata su korišćene i druge alternativne i aproksimativne mere stepena ograničenja prema političarima, a to su: vladavina zakona i kontrola korupcije iz „The Worldwide Government Indicators“. Ovi koeficijenti se kreću u rasponu od -2,5 do 2,5, a poziciju zemlje ćemo prikazali u vidu percentilnog ranga koji pokazuje koliko procenata zemalja iz ukupno praćenog uzroka ima nižu ili istu vrednost ovog pokazatelja od posmatrane zemlje. On je korigovan za promene tokom vremena u opsegu posmatranih zemalja.

Sve posmatrane zemlje (izuzev BIH) su ostvarile maksimalnu vrednost posmatranog pokazatelja iz baze „POLITY 4“ u periodu od 2007-2016. god. Takvu ocenu dobijaju zemlje gde nadzorna tela (eng. *accountability groups*) imaju efektivni autoritet isti ili veći od izvršnih tela u većini aktivnosti i oblasti. Za BIH postoji tzv. period prekida, te ova varijabla uzima nestandardne vrednosti. Stoga se može zaključiti da prema ovom izvoru podataka i metodologiji koju su koristili i autori teorijskog modela, zemlje regiona se suočavaju sa jakim ograničenjima prema političarima.

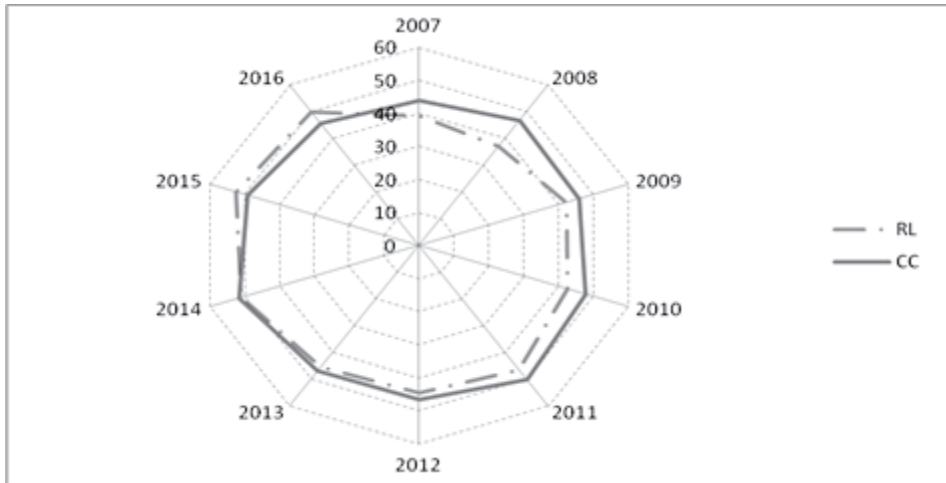
U nastavku slede grafikoni na kojima je prikazan percentilni rang zemalja regiona prema dve posmatrane varijable iz baze „The Worldwide Government Indicators“. Period posmatranja je od 2007-2016. godine.

¹⁸ 1) *xconst* (Executive Constrains) iz „POLITY 4“ (Center for Systemic Peace), 2) Rule of Law iz „The Worldwide Government Indicators“ (D. Kaufmann, A. Kraay i M. Mastruzzi) i 3) Control of Corruption iz „The Worldwide Government Indicators“ (D. Kaufmann, A. Kraay i M. Mastruzzi).

¹⁹ Acemoglu, D. et al. (2008), p. 385.

Grafikon 1.

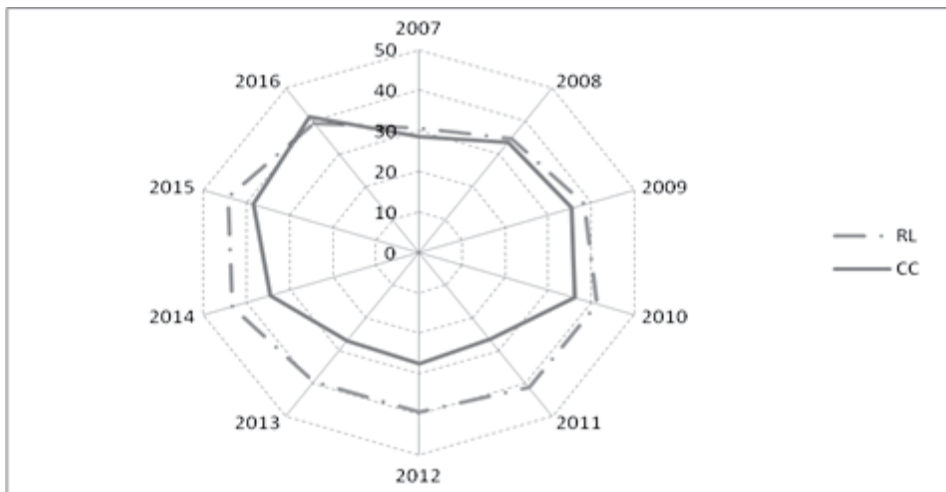
Percentilni rang Srbije prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 2.

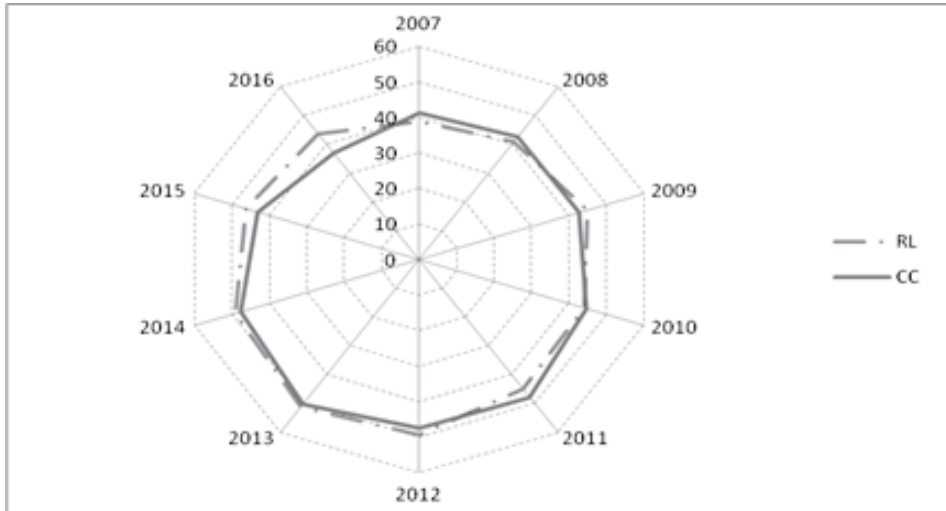
Percentilni rang Albanije prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 3.

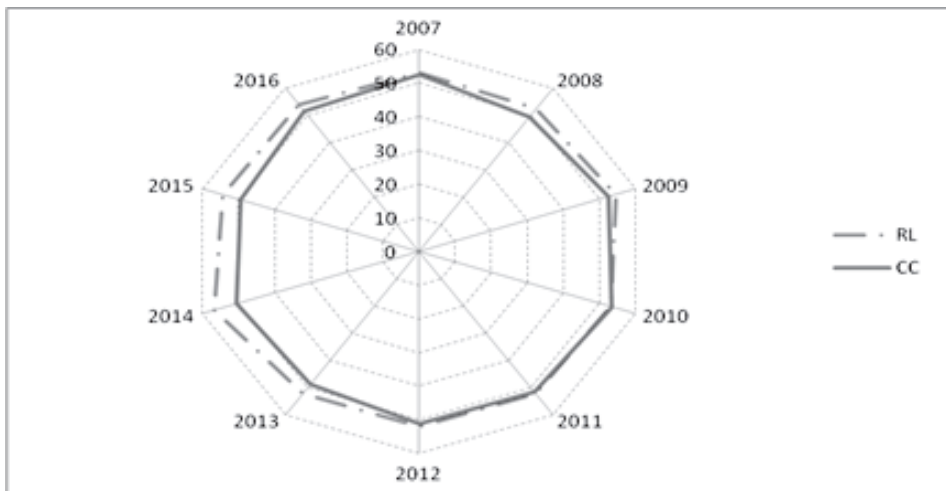
Percentilni rang Bosne i Hercegovine prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 4.

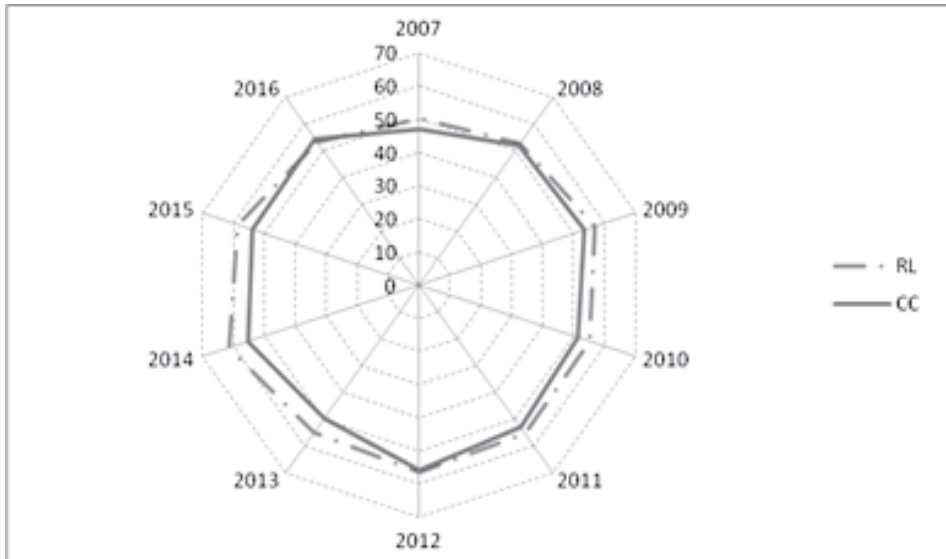
Percentilni rang Bugarske prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 5.

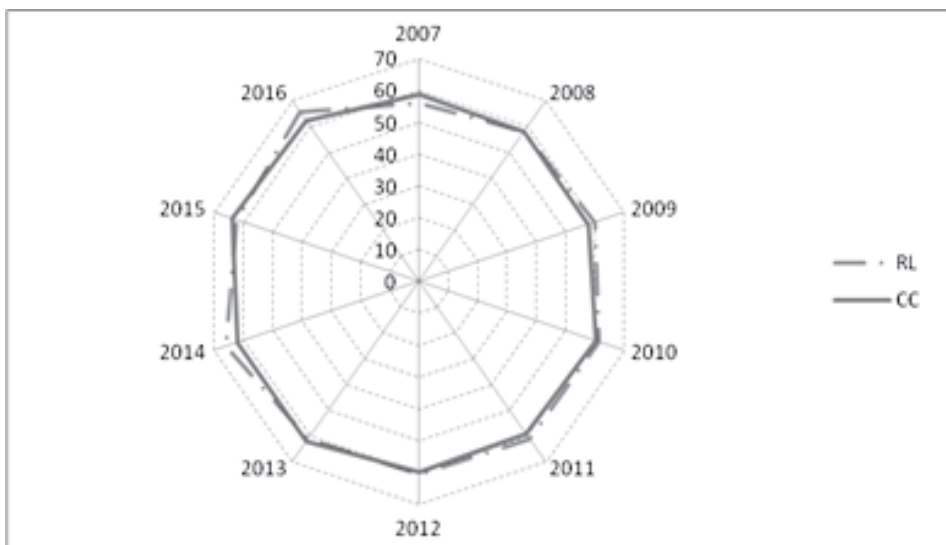
Percentilni rang Crne Gore prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 6.

Percentilni rang Hrvatske prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 7.

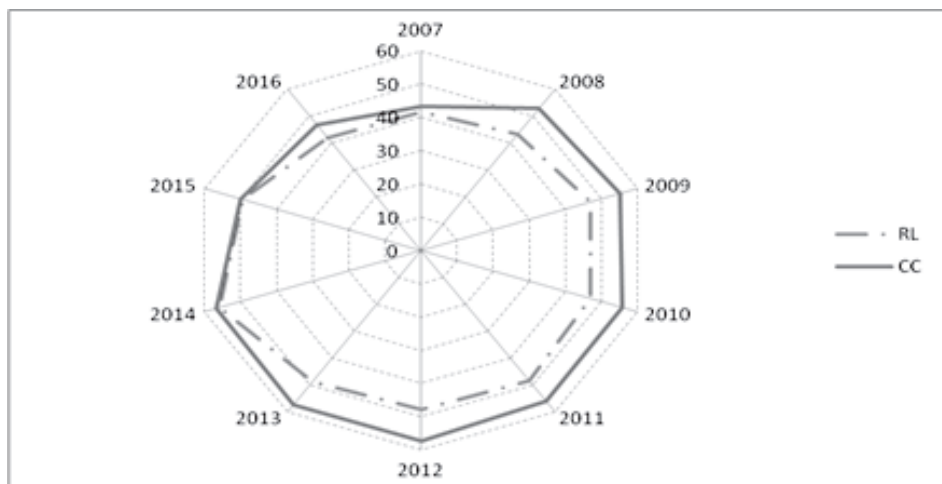
Percentilni rang Madarske prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 8.

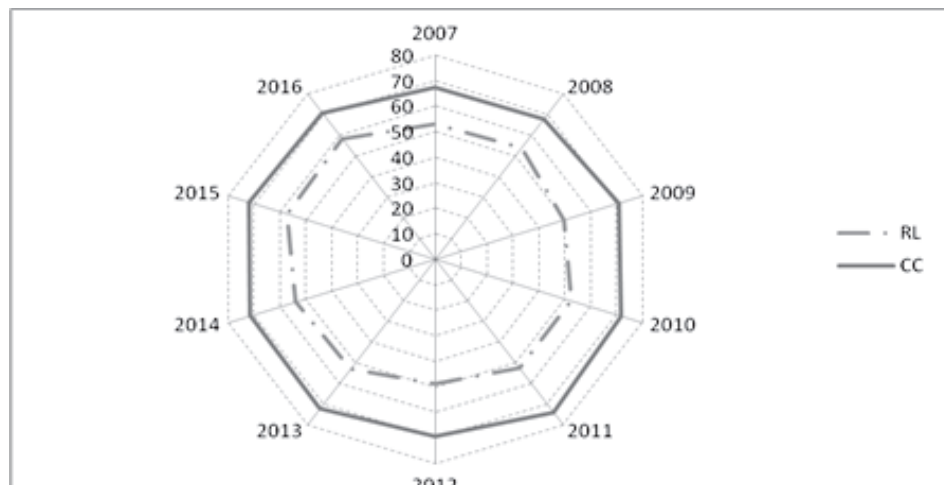
Percentilni rang Makedonije prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Grafikon 9.

Percentilni rang Rumunije prema vladavini zakona (RL) i kontroli korupcije (CC)

Izvor: Prilagođeno prema bazi podataka: The Worldwide Governance Indicators (1996-2016).

Rezultati ovih pokazatelja ukazuju da se sve zemlje susreću sa srednjim nivoom ograničenja prema političarima. Srbija u više posmatranih godina ostvaruje lošije rezultate od ostalih zemalja, osim Albanije. Iako prvi izvor podataka implicira postojanje jakih ograničenja prema političarima, a druga dva srednjeg nivoa ograničenja, smatramo da reforme u ovim zemljama potencijalno mogu doneti velike efekte. Postoji potencijalni prostor koji omogućava uspešnost reformskih procesa.

5. Zaključak

Koliko će reforme biti uspešne, zavisi i od stepena razvoja institucija. Politika koja je implementirana na temeljima slabih institucija verovatno će biti osuđena na neuspeh. Poseban doprinos D. Ačemoğlu je i uvođenje elemenata političke makroekonomije u izučavanje ove tematike, jer ekonomske reforme implementirane bez poznavanja političkih konsekvenci će pre smanjiti ekonomsku efikasnost nego što će je uvećati.²⁰ Neuvazavanje političkih aspekata ekonomskih odluka dovešće do neuspeha reformi i stvaranja gepa između zakonom definisanog stanja i stvarnog stanja u toj oblasti.

Kada je reč o nezavisnosti centralne banke, koja predstavlja jedan od mehanizama za rešenje problema vremenske nekonzistentnosti ekonomske politike, ukoliko centralna banka zaista ima moć da odluke donosi nezavisno od izvršne vlasti, onda je vrlo verovatno da će se to pozitivno odraziti na makroekonomske performanse u posmatranoj zemlji. Doprinos ovoj oblasti iz ugla političke makroekonomije dali su D. Ačemoğlu, S. Džonson, P. Kverubin i Dž. Robinson, koji su dokazali da zemlje koje se odlikuju srednjim stepenom ograničenja prema političarima imaju najveću mogućnost za uspešnost reformi i obaranje inflacije nakon uvođenja nezavisnosti centralne banke. Zemlje sa slabim ili suviše jakim ograničenjima imaju znatno manje verovatnoće tog uspeha.

²⁰ Acemoglu, D. and Robinson, J. (2013), p. 189.

Ovi rezultati posebno su važni za zemlje u razvoju. Uspeh njihovih reformi zavisi od stepena institucionalne razvijenosti. Odmah je jasno da će teže biti za te zemlje da ostvare rezultate kao razvijene zemlje, ali to ne treba da demotiviše proces institucionalnog razvoja. Zemlje u regionu imaju veliki potencijal za uspešnost reformi. Nivo ograničenja prema političarima se pre može oceniti kao srednji nego kao visok, što implicira najveće rezultate eventualnih reformi u domenu institucionalnog razvoja.

6. Literatura

- Acemoglu, D. (2005), „Constitutions, Politics And Economics: A Review Essay on Persson and Tabellini's The Economic Effects of Constitutions“ *Journal of Economic Literature*, Vol. 43, No 4, Pp 1025-1048.
- Acemoglu, D. (2006), „Modeling Inefficient Institutions“, in Blundell et al. (eds.) (2006), *Advances in Economics and Econometrics: Volume 1: Theory and Applications*, Cambridge University Press, Cambridge, chapter 9, Pp 341-380.
- Acemoglu, D. and Robinson, J. (2013), „Economics versus Politics: Pitfalls of Policy Advice“ *Journal of Economic Perspectives*, Vo. 27, No 2, Pp 173-192.
- Acemoglu, D. et al. (2002), „Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms: Volatility, Crises and Growth“, National Bureau of Economic Research, Cambridge MA, Working Paper No 9124, August 2002
- Acemoglu, D. et al. (2008), „When does Policy Reform Work? The Case of Central Bank Independence“ *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 39, No 1, Pp 351-418.
- Acemoglu, D. i Robinson, Dž. (2012), *Ekonomsko poreklo diktature i demokratije*, Zavod za udžbenike, Beograd.
- Belke, A. and Potrafke, N. (2012), „Does Government Ideology Matter in Monetary Policy“ *Journal of International Money and Finance*, Vol. 31, No 5, Pp 1126-1139.
- Bernhard, W. et al. (2002), „The Political Economy of Monetary Institutions“ *International Organization*, Vol. 56, No 4, Pp 693-723.
- Cukierman, A. et al. (1992), „Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes“ *The World Bank Economic Review*, Vol. 6, No 3, Pp 353-398.
- Drazen, A. (2002), „Central Bank Independence, Democracy and Dollarization“ *Journal of Applied Economics*, Vol. 5, No 1, Pp 1-17.
- Fabris, N. (2014), „Institucionalizam: Značaj i uloga centralne banke“ *Ekonomске ideje i praksa*, br. 12, str. 109-122.
- Jakšić, M. (2012), Predgovor knjige Acemoglu, D. i Robinson, Dž. (2012), *Ekonomsko poreklo diktature i demokratije*, Zavod za udžbenike, Beograd, str. 15-45.
- Jakšić, M. and Prašćević, A. (2011), „The New Political Macroeconomics in Modern Macroeconomics and Its Appliance to Transition Processes in Serbia“ *Panoeconomicus*, Vol. 58, No 4, Pp 545-557.
- Ješić, M. (2014), „Nezavisnost centralne banke iz ugla političke makroekonomije“ *Ekonomске ideje i praksa*, br. 12, str. 183-202.
- POLITY 4 project, Political Regime Characteristics and Transitions 1800-2016, *Center for Systemic Peace*, <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html> [Pristup: 16.11.2017.]

- Rogoff, K. (1985), „The Optimal Degree of Commitment to an Intermediate Monetary Target“ *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 100, No 4, Pp 1169-1189.
- Sargent, T.J. and Wallace, N. (1981), „Some Unpleasant Monetarist Arithmetic“ *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Vol. 5, No 3, Pp 1-17.
- The Worldwide Governance Indicators, 1996-2016, *Kaufmann, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M.*, <http://www.govindicators.org/> [Pristup: 16.11.2017.]